

Джерела та література

1. Андрух І. Січові Стрільці у Натіїва. *Літопис Червоної Калини*. 1930. № 5. С. 15–17.
2. Венгринович С. Весна 1920 р. на Україні. *Літопис Червоної Калини*. 1932. № 5. С. 6–8.
3. Вислоцький І. Спомини розвідника з часів першої світової війни. Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. 228 с.
4. Дашкевич Р. Мої Великодні свята (Спомини з молодих літ). *Олена Степанів – Роман Дашкевич. Спогади і нариси*. Львів: Піраміда, 2009. С. 288–292.
5. Гуцули у Визвольній боротьбі: спогади січового стрільця Михайла Горбового. Вінниця: Держ. картограф. фабр.; Київ: Іст. клуб «Холодний Яр», 2009. 472 с.
6. «Золоті ворота». Історія січових стрільців, 1917–1919 / В. Кучабський, М. Безручко, Є. Коновалець; вед. і авт. передм. О. Романів. Львів: Червона Калина, 1937. 396 с.
8. Лепкий Л. Осінь 1918 р. *Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1927 рік*. Львів: Червона Калина, 1926. С. 85–98.
9. Л. Л. В чотирикутнику смерті (Передріздвяні спомини з 1919 р.). *Літопис Червоної Калини*. 1930. № 1. С. 3–4.

НЕЗАВЕРШЕНА РЕСТИТУЦІЯ

Бабенко Леонід

Під час передачі у 1932 р. з Ермітажу в Україну колекції 6 скіфських курганів 122 предмети з Олександрополя, Литої та Чмиревої могил були тимчасово залишені для виготовлення гальванокопій. І вже упродовж 90 років ці предмети, всупереч прийнятим рішенням, залишаються в Ермітажі. Доречно ставити питання про їх повернення законному власнику – Музейному фонду України.

Ключові слова: реституція, Ермітаж, Паритетна комісія, Музейний фонд України.

У взаємовідносинах між Україною та Росією відомо не надто багато прикладів результативної реституції. До цього часу найбільш масштабною за обсягом залишається передача культурних цінностей з музеїв РСФРР до України, що відбулася у 1932 р. за результатами роботи та рішенням Паритетної комісії [6; 7]. Серед інших колекцій, в Україну з Державного Ермітажу було передано матеріали 6 скіфських курганів, розкопаних у дореволюційний час, а саме – Литої Могили (Мельгунівський скарб), Олександрополя, Шульгівки, Чмиревої Могили,

Іллінецького та Першого Мордвинівського курганів [1–4]. Але 31 січня 1932 р. українським представникам повністю були передані матеріали лише трьох курганів, а ще з трьох – Олександрополя, Литої та Чмиревої могил – певна частина предметів, зазвичай найбільш видовищних, тимчасово залишена в Ермітажі з метою виготовлення гальванокопій.

Зокрема, з Литої Могили були залишені знаменитий меч у піхвах із золотою обкладкою, золоті діадема, одна з 17 блях-пташок та пластина із зображенням мавпи та кількох птахів, срібні деталі притронного табурету, цвяхи та бронзові наконечники стріл, усього 17 предметів [1, 21]. Із Чмиревої Могили для виготовлення гальванокопій відібрали за списком 25 предметів, із розкопок як 1898 р., так і 1909 р., а саме: бронзові, срібні та золоті предмети кінської оздобы, золоті пластинки – прикраси одягу, бронзове навершя (розкопки 1898 р.), намисто, прикраси, предмети побуту (розкопки 1909 р.). Крім цього, в Ермітажі за невідомих причин zostалися два предмети зі срібного «сервізу» Чмиревої Могили, що налічував 10 посудин, а саме – кубок та черпачок (Дн 1909 1/9, 10), хоча до переліку предметів, що тимчасово залишаються для виготовлення гальванокопій, їх не внесли. Нарешті, в Ермітажі zostалася і втулка одного із бронзових наверш, переданих до України [3]. Колекція з Олександропільського кургану найбільш репрезентативна і налічує 80 предметів. Це навершя (9 екз.) та вирізні пластини (2 екз.), посуд та окремі його деталі (5 екз.), прикраси та деталі одягу – намисто та пронизки (15 екз.), нашивні пластинки-аплікації (21 екз.), підвіски та фрагменти прикрас (14 екз.), деталі кінської оздобы (15 екз.) [2, 625, 626; 5, 529–556].

Зберігається в Ермітажі і частина предметів з Першого Мордвинівського кургану, колекцію якого повинні були передати повністю. Справа в тому, що при передачі археологічних колекцій у 1926 р. з ДАІМК до Ермітажу частина предметів з Першого Мордвинівського кургану була помилково атрибутована як знахідки з Кубані й отримала відповідні номери інвентарної групи «Ку». Це непорозуміння було виправлене вже після 1932 р., і розпізнані предмети були переведені в групу «Дн», отримавши такі порядкові номери колекції Першого Мордвинівського кургану – Дн 1914 1 / 44–50. Цю колекцію склали дерев'яна посудина з двома ручками-опорами та фрагменти інших дерев'яних предметів – уламки циліндричної піксиди, виточеного стрижня (веретена?), коробочки та дощечок, а також кістяні пластинки з циркульним орнаментом і дві золоті трубочки-пронизки. Крім цього, було встановлено походження з Першого Мордвинівського кургану срібного ритону / рогу, переданого в Ермітаж з ДАІМК разом із кубанськими колекціями в 1926 р. [4, 34–36].

Усі зазначені предмети залишаються в колекції Ермітажу й активно залучаються до різних напрямів музейної роботи – експонуються в межах постійної експозиції (зокрема і в залах Золотої та Діамантової комор), численних виїзних закордонних виставках, прикрашають різноманітні видання художніх альбомів

та каталогів. Однак видається, що термін у 90 років є цілком достатнім для виготовлення якісних гальванокопій 122 предметів, і ці колекції, згідно з узгодженими правовими рішеннями, час уже повернути їх законному власнику – Музейному фонду України. Отже, директору Ермітажу Ю. Піотровському, очільнику закладу впродовж кількох останніх десятиліть, і, як нещодавно з'ясувалося – палкому прихильнику спеціальних культурних операцій, – варто замислитися над проведенням однієї із таких операцій із повернення вказаних музейних предметів в Україну.

Джерела та література

1. Бабенко Л. И. К истории коллекции предметов из Литого (Мельгуновского) кургана. *Российская археология*. 2012. № 3. С. 20–27.
2. Бабенко Л. И. Коллекция Александропольского кургана в собрании Харьковского исторического музея имени Н. Ф. Сумцова. *Полин С. В., Алексеев А. Ю. Скифский царский Александропольский курган IV в. до н. э. в Нижнем Поднепровье*. Киев; Берлин: Видавець Олег Філюк, 2018. С. 591–626, 918–922.
3. Бабенко Л. І. Навершя із Чмиревої могили (знахідка 1898 року). *Археологія і давня історія України*. 2019. Вип. 4. С. 295–312.
4. Бабенко Л. І. Перший Мордвинівський – трагічна доля зразкового кургану. *Музейні читання: матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки»*. Київ: Фенікс, 2022. С. 25–38.
5. Полин С. В., Алексеев А. Ю. Скифский царский Александропольский курган IV в. до н. э. в Нижнем Поднепровье. Киев; Берлин: Видавець Олег Філюк, 2018. 930 с.
6. Нестуля О., Нестуля С. Українські культурні цінності в Росії: на шляху до діалогу. 1926–1930. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. 333 с.
7. Нестуля О., Нестуля С. Українські культурні цінності в Росії: спроба діалогу про повернення. 1930. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2006. 331 с.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРУ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІСТЬ

Ганаба Світлана

Глибокі психологічні й соціокультурні наслідки Голодомору продовжують жити у свідомості та пам'яті нащадків, суттєво руйнуючи основи сучасного життя. Як результат, суспільство не здатне відновитися і віднайти нові смисли й орієнтири розвитку. Трагічні, сумні сторінки історії можуть слугувати не лише пересторогами й історичними уроками, а й віднайти й осмислити «прихо-